

*Мороз Людмила Іванівна*, доктор  
психологічних наук, професор  
(Одеський державний університет  
внутрішніх справ)

## ТРУДНОЦІ ПЕРЕКЛАДУ ТА ПОРОЗУМІННЯ В ГАЛУЗІ ПРАВА

Міжмовна й міжкультурна комунікація стала повсякденною практикою, особливо адекватною у випадку необхідності перекладу офіційних документів, укладання міжнародних угод і спілкування пересічних людей різних культур. Досить часто люди спілкуються за допомогою посередників - перекладачів. Активно розробляються автоматизовані системи перекладу, хоча вони ще довго залишатимуться недосконалими, адже існує не тільки текст, але і контекст і підтекст; різні комунікативні ситуації й комунікативні завдання. Звідси випливає необхідність виникнення і розвитку нової галузі психолінгвістики - перекладознавства.

Англійський лінгвіст Дж. Кэтфорд вважає, що теорія перекладу - це частина порівняльної лінгвістики, оскільки переклад реалізується у конкретних мовних творах, текстах. Лінгвістична ж теорія перекладу - не що інше, як порівняльне вивчення семантики тотожних різномовних текстів, які повинні бути в ідеалі еквівалентними. Цього, насправді, важко досягти через відмінності ментальності, а подеколи й через різні наміри сторін у комунікації. Тому, перекладач потребує знань психології комунікації та етнопсихології.

Деякі автори проводять психолінгвістичний аналіз перекладацької діяльності або більш глибоко досліджують окремі проблеми перекладу (труднощі перекладу, пов'язані з розбіжністю граматичних, лексичних і стилістичних структур різних мов). Ці розбіжності досить великі, навіть у випадках перекладу з близьких мов, наприклад, при перекладі Мінських угод з російської - українською і навпаки.

Перекладач повинен втілювати дві особи учасників комунікації, які мають різні цілі й відрізняються специфічним баченням картини світу.

Треба навчитися сприймати текст у «внутрішній формі» (що думає людина насправді) і як її думка втілюється у зовнішній мовній формі, як особа формулює думку і як її може сприймати та тлумачити опонент.

Слід зауважити, що усне контекстне мовлення, супроводжене паралінгвістичними засобами й оформлене як письмовий текст, справляють часто різне враження. Перекладач повинен уміти бачити автора в тексті - як творця повідомлення й розуміти значення слів у контексті діалогу. Перекладач має зрозуміти повідомлення й уявляти, як його передати іншій стороні, щоб та сприйняла суть повідомлення, навіть тоді, коли сам автор висловлюється не зовсім зрозуміло. У цьому випадку розуміння проявляється не лише в узгодженості денотативного змісту оригіналу та перекладу, а й у погодженості діяльності продукування та репродукування.

У перекладацькій діяльності основою для перекладу є зміст як двомірне явище: 1) зміст як завершена думка, як ідея чи фрагмент загального тексту й 2) зміст як доцільність тексту, що відображає логіку взаємин сторін у комунікації. У перекладі розуміння комунікативної ситуації й цілей сторін спрямоване на збереження сутності висловленої думки, яка повинна ідентично відтворюватися мовою перекладу. Перекладач повинен бути нейтральною особою, свідомо чи несвідомо не викривити суть перемовин, особливо в умовах дефіциту часу - за синхронного перекладу.

У письмовому перекладі актуальним є питання автентичності. Це стосується перекладу офіційного документа та звичайного договору, що має однакову юридичну чинність із оригіналом. Відповідно до міжнародного права текст угоди може обговорюватися й бути зафіксованим однією мовою (наприклад, англійською), а його автентичність установлена на двох і більше мовах.

Технічно еквівалентність тексту досягається неодноразовим прямим та зворотним перекладом, але при цьому відбувається спрощення (вихолощення) тексту, в якому зникають слова, що можуть тлумачитися по-різному. Терміни бажано супроводжувати узгодженими визначеннями, адже деякі з них («співвітчизники», «братські народи») можуть стати приводом для загострення міжнародних стосунків).

В Євросоюзі нагромаджено досвід міжнародної комунікації та створення сотень офіційних документів, які характеризуються такими властивостями, як офіційність, логічність, точність, емоційна нейтральність, чітка архітектонічна побудова тексту, прості речення. При створенні тексту міжнародних документів пріоритетне значення мають його призначення, максимальна точність й однозначність формулювань, прагматичність домовленостей, виконання яких можливе так само, як можлива перевірка дотримання термінів виконання кожного пункту.

Точність перекладу дуже важлива для успішної зовнішньоекономічної діяльності, й у кримінальному судочинстві - за участю іноземців<sup>1</sup>.

Ураховуючи специфіку кримінальної субкультури, виникає питання, що важливіше за участю перекладача у допиті - знання літературної мови чи кримінального аргю; юридичної термінології, чи психології учасників кримінального процесу. На відміну від перекладу документів, у процесі перекладу живого мовлення доводиться мати справу із емоційно насиченими текстами, із застосуванням нецензурної лексики (чи потрібно її перекладати?). У висловлюваннях допитуваних осіб може бути відсутня логіка, так само як і бажання повідомити щось по суті справи. Якою мовою вести протокол допиту, чи доцільно дублювати відеофіксацію протокольною формою фіксації?

У випадку застосування поліграфу при допиті іноземця виникає питання, чи він не розуміє запитань насправді, чи це тактика захисту, коли запитання особа чує два рази - від фахівця й від перекладача, на яку реакцію на поставлені запитання треба звертати увагу?

У випадку дистанційного провадження й допиту особи, яка перебуває в іншій країні, за допомогою, наприклад, скайпу, - де має знаходитись перекладач? чи потрібно присутність двох

<sup>1</sup> Іноземці подеколи зловживають правом на переклад з метою затягування справи в суді, як це робив Сандей Аделаджа, звинувачений за ч. 4 ст. 190. КК України (“Шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах”), який раніше заробляв на життя як проповідник у Церкві “Посольства Божого» і на суді вимагав перекладача.

перекладачів в обох місцях? Ці питання в КПК України не врегульовані.

Наведені проблемні питання стосуються не стільки труднощів перекладу, скільки недосконалості КПК України, що свідчить про необхідність вивчення міжнародного досвіду та його урахування в національній нормотворчості.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Е. В. Перевод как трансгрессия / Е. В. Андреева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. - 2011. - № 952. - Вип. 43. - С. 63-68.
2. Багмут И. А. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою / И. А. Багмут. - К. : НД, 1968. - 299 с.
3. Касько В. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження щодо торгівлі людьми / В. В. Касько, А. М. Орлеан. - К. : ВАІТЕ, 2012. - 50 с.
4. Фролова А. В. Труднощі при перекладі юридичних термінів українською мовою [Електронний ресурс] / А. В. Фролова. - Режим доступу : [http://confcontact.com/2013\\_04\\_17/6\\_Frolova.htm](http://confcontact.com/2013_04_17/6_Frolova.htm).
5. Хист і глузд : Теорія і практика перекладу / редкол. : Ігор Оржицький та ін. - Х. : Акта, 2011. — 389 с.